

ارزیابی و سنجش میزان تاب‌آوری روستاهای هدف گردشگری (مورد مطالعه: ناحیه اردبیل)

کیومرث خداپناه^۱

چکیده

امروزه گردشگری یکی از منابع مهم تولید، درآمد، اشتغال و ایجاد زیرساخت‌ها برای نیل به توسعه پایدار بشمار می‌آید. گردشگری روستایی گرایشی نوین در گردشگری است، که از دهه ۵۰ به بعد مطرح گردیده است. پژوهش حاضر با هدف سنجش میزان تاب‌آوری روستاهای هدف گردشگری در کانون‌های گردشگری ناحیه اردبیل انجام شده است، از لحاظ هدف کاربردی و بر اساس ماهیت توصیفی-تحلیلی است، جامعه آماری تحقیق را ۱۱ روستای هدف گردشگری استان اردبیل با ۴۲۷۸ نفر جمعیت تشکیل می‌دهد. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۶۶ نفر برآورد گردید که به تناسب تعداد سرپرست خانوار موجود در هر روستا با بهره‌مندی از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای توزیع شد. جهت بررسی تاب‌آوری روستاهای مورد مطالعه از چهار بعد در قالب ۱۰ شاخص و ۳۳ نامگر بر اساس مطالعات سایر محققین بهره گرفته شد. روایی صوری پرسشنامه توسط متخصصین مورد بررسی قرار گرفت و پایایی کل آن بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۸۱ برآورد گردید، نتایج حاصل از یافته‌های میدانی نشان می‌دهد که ابعاد تاب‌آوری از دیدگاه روستائیان دارای میانگین‌های متفاوتی است، بیشترین میانگین مربوط به بعد اجتماعی (۳/۴۲) و کمترین مربوط به بعد اقتصادی (۱/۸۵) است. همچنین سطح بندی ۱۱ روستای مورد مطالعه بر اساس تکنیک تصمیم‌گیری میرکا^۲ نشان می‌دهد هر یک از روستاها در سطوح متفاوتی از تاب‌آوری قرار داشتند که عوامل مختلفی بر تاب‌آوری آنها تأثیر داشته است به گونه‌ای که در بالاترین سطح روستای آلوارس و در پایین‌ترین سطح روستای کورعباسلو قرار داشت و سایر روستاها نیز در طیفی بین این دو روستا قرار داشتند.

واژگان کلیدی: اردبیل، تاب‌آوری، روستاهای گردشگری، سنجش، گردشگری.

مقدمه

نواحی روستایی به عنوان کانون تولید کشور محسوب می‌شود زیرا دارای قابلیت‌های اقتصادی فراوانی است که در صورت برنامه‌ریزی صحیح، می‌توان با شکوفایی آن‌ها، اقتصاد پویا و متنوعی را در نواحی یاد شده پدید آورد (ورمزیاری و ایمانی، ۱۳۹۶: ۱۸۲). از قابلیت‌های موجود در نواحی روستایی، گردشگری است. گردشگری در بسیاری از کشورهای جهان، جزو پیچیده‌ترین کسب و کارهای بشری است و به عنوان فعالیتی چندوجهی، دارای کارکردهای گوناگون و مثبت است که از آن جمله می‌توان به اشتغال‌زایی، کسب درآمد و تقویت زیرساخت‌ها اشاره کرد (قادری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۰۲). گردشگری در جهان دارای ابعاد بسیار مهم اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است و از مهم‌ترین کسب و کارهای اقتصادی محسوب می‌شود که از دهه ۱۹۵۰ به این سو رشد مداوم و گسترده‌ای داشته و هم‌اکنون جایگاه آن در میان بزرگترین و سریع‌ترین بخش‌های اقتصاد جهان است (Petrossillo et al., 2006: 104-113). به طوری که قادر است ضمن تکمیل کسری درآمد در روستاها، از مهاجرت‌های روستا به شهرها و عواقب ناشی از آن جلوگیری نماید و ثبات اقتصادی و جمعیتی را برای جوامع روستایی به دنبال آورد (سجادیان، ۱۳۸۹: ۸۳). امروزه صنعت گردشگری در دنیا به عنوان یکی از مهم‌ترین و متنوع‌ترین صنایع مطرح جهانی است که با نرخ رشدی شتابان، گسترش یافته و منبع درآمد قابل ملاحظه‌ای برای بسیاری از دولت‌ها فراهم آورده است. این صنعت که یکی از عوامل مؤثر در تبادلات فرهنگی بین کشورها محسوب می‌گردد، به عنوان گسترده-

^۱ استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

ترین صنعت خدماتی جهان، حائز اهمیت ویژه‌ای است، گردشگری در بسیاری از کشورهای جهان، یکی از پیچیده‌ترین کسب و کارهای بشری بوده و به عنوان فعالیتی چند وجهی دارای کارکردها و اثرات مثبت گوناگونی است که از جمله آن‌ها می‌توان به؛ اشتغال زایی، کسب درآمد، جذب ارزهای خارجی، تقویت زیرساخت‌ها و... اشاره کرد (رحیمی پور و همکاران، ۱۳۹۹: ۹۳، سرایی و شمشیری، ۱۳۹۲: ۶۹). نواحی روستایی به عنوان کانون تولید کشور محسوب می‌شود زیرا دارای قابلیت‌های اقتصادی فراوانی است که در صورت برنامه‌ریزی صحیح، می‌توان با شکوفایی آن‌ها، اقتصاد پویا و متنوعی را در نواحی یا شده پدید آورد (ورمزیار و ایمانی، ۱۳۹۶: ۱۸۲). توسعه صنعت گردشگری می‌تواند عاملی مهم در رفع فقر رشد اشتغال‌زایی و افزایش درآمد برای مردم مناطق روستایی قلمداد شود (Sebele, 2010:143). به بیان دیگر توسعه گردشگری و توسعه روستایی دو عامل مرتبط با یکدیگرند که توسعه هر کدام شان تأثیری مثبت بر دیگری دارد (Arntzen, Setlhogile and Barnes, 2007). امروزه پارادایم پایداری به عنوان مسئله‌ای مهم و ضروری نمود یافته و نظر مجامع جهانی را در طول دو دهه اخیر به خود جلب کرده است. به دنبال این چالش‌های جهانی بحث‌هایی در مورد ارتباط گردشگری و توسعه پایدار در دهه گذشته مطرح گردیده و گسترش یافته است و کشورها در هر سطحی از توسعه با استفاده از ظرفیت‌های گردشگری اقدام به برنامه‌ریزی جهت توسعه در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی روستاهای خود می‌نمایند (کرمی و بهرامی، ۱۳۹۸: ۶۹). یکی از مؤلفه‌هایی که برای رسیدن به توسعه پایدار مورد نظر می‌باشد، مقوله تاب‌آوری است و امروزه تجربه بحران‌های به وقوع پیوسته و آسیب‌های تحمیلی که در ادامه آن‌ها حاصل شده است، بشریت را متوجه نیاز به تاب‌آور ساختن و تاب‌آوری نواحی سکونتگاهی کرده است، از این رو در حال حاضر دیدگاه غالب از تمرکز بر روی صرفاً کاهش آسیب‌پذیری به افزایش تاب‌آوری در مقابل سوانح تغییر پیدا کرده است (شکری و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۹۰). از سویی دیگر روستاهای گردشگری به سبب دارا بودن پتانسیل گردشگری، علاوه بر داشتن مقوله‌های بالقوه در راستای گردشگری و توسعه، در معرض آسیب‌های ناشی از این توسعه‌ها قرار گرفته و در برخی موارد به سبب پایین بودن میزان تاب‌آوری و گردشگرپذیر بودن علاوه بر مخاطرات ناشی از عدم تاب‌آوری، زندگی روستاییان را تحت الشعاع قرار می‌دهد از طرفی دیگر، سبب آسیب پذیر شدن گردشگران خارجی و غیربومی نیز می‌گردند. لذا در روستاهای گردشگری به سبب توسعه گردشگری باید به مقوله تاب‌آوری نیز توجه خاصی شود تا از مخاطرات ناشی از وقوع آسیب‌های احتمالی کاسته شود به همین دلیل بررسی میزان تاب‌آوری این روستاها می‌تواند نقشی اساسی در زمینه توسعه پایدار گردشگری در آنها ایفا کند، با توجه به اینکه روستاهای گردشگری ناحیه اردبیل از روستاهای توریستی ناحیه بوده و همچنین توان رسیدن به توسعه پایدار گردشگری را دارا می‌باشند، لذا بررسی میزان تاب‌آوری این روستاها می‌تواند نقشی اساسی در زمینه توسعه پایدار گردشگری در آنها ایفا کند، باتوجه به موارد فوق و تأثیرات توسعه گردشگری بر تاب‌آوری مناطق روستایی، پژوهش حاضر با هدف کلی ارزیابی و سنجش میزان تاب‌آوری روستاهای هدف گردشگری در ناحیه اردبیل انجام شده و به دنبال پاسخگویی به این پرسش می‌باشد: میزان تاب‌آوری روستاهای هدف گردشگری ناحیه اردبیل در چه سطحی از تاب‌آوری قرار دارند؟

در ارتباط با تاب‌آوری، تحقیق‌های فراوانی در داخل و خارج صورت پذیرفته است که میزان تاب‌آوری را براساس شاخص‌های مختلفی مورد ارزیابی قرار داده اند که از جمله آن می‌توان به تحقیقات زیر اشاره نمود:

مودودی ارخوندی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای به عنوان تبیین تاب‌آوری مناطق روستایی در برابر مخاطرات طبیعی با تأکید بر سیلاب به این نتیجه رسیدند که تاب‌آوری روستاهای مورد مطالعه در سطح متوسط بوده به طوری که روستاهای ورزک در بعد زیرساختی و اجتماعی و روستاهای علی‌آباد در بعد اقتصادی دارای بیشترین تاب‌آوری می‌باشند. همچنین روستاهای علی‌زنگی و فتح‌آباد، با قرارگیری در منطقه پرخطر، دارای کمترین تاب‌آوری می‌باشند. قنبری (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان ارزیابی ارتباط بین تاب‌آوری منطقه‌ای و آسیب‌پذیری محیطی در منطقه کرانه شرقی دریاچه ارومیه با استفاده از GIS به این نتیجه رسیده که ۶۲ درصد از مساحت محدوده مطالعاتی در وضعیت آسیب‌پذیری زیاد قرار گرفته است که الگوی توزیع فضایی آن عمدتاً در مرکز منطقه و در محدوده شهرستان‌های آذرشهر، عجب‌شیر و اسکو است. بدری و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان تحلیل فضایی تاب‌آوری سکونتگاه‌های روستایی در برابر مخاطره زلزله در شهرستان مریوان به این نتیجه رسیدند که روستاهای مورد مطالعه دارای بافتی با تاب‌آوری پایین هستند که مهم‌ترین علت آن وضعیت نامناسب سکونتگاه‌ها از نظر عوامل درونی از جمله کیفیت پایین ساخت و ساز و اسکلت نامناسب بناها در این مناطق می‌باشد. بدرافشان

و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان تحلیل فضایی تفاوت های تاب آوری در نواحی روستایی در برابر مخاطرات طبیعی شهرستان پل دختر، تفاوت معناداری بین نقاط شهری و روستایی وجود دارد. حاجی زاده و ایستگلدی (۱۳۹۷) در تحلیلی بر تاب آوری سکونتگاه‌های روستایی دهستان حومه واقع در شهرستان لامرد با تأکید بر زلزله پرداختند نتایج نشان از تاب آوری پایین روستاهای مورد مطالعه داشته به گونه ای که شاخص اجتماعی در بیشترین حد و شاخص‌های اقتصادی، زیرساختی و مدیریتی - نهادی در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. - کاظمی و عندلیب (۱۳۹۶) به ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر تاب آوری اجتماعی سکونتگاه های روستایی در شرایط بحرانی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که میزان تاب آوری اجتماعی فرهنگی روستاهای بررسی شده در ابعاد مورد بررسی در سطح بسیار پایین می باشد. برقی و همکاران (۱۳۹۶) در سنجش تاب آوری محیطی روستاهای در معرض خطر زلزله چنین نتیجه گرفته‌اند که تاب آوری اجتماعی روستاها در سطح مطلوب است. و بین ابعاد مختلف تاب آوری رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد. رمضان زاده و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله ای با عنوان تاب آوری روستاهای مناطق نمونه گردشگری در حوضه های سیل خیز چشمه کیله تنکابن به این نتیجه رسیدند که روستای لتاک در رتبه اول به عنوان وضعیت تاب آوری قرار گرفت و در رتبه های بعدی روستای کبود کلایه، لش سر، رودبارک و گاو پل قرار دارد. در پژوهشی دیگر وانگ (۲۰۱۷) به ارزیابی تاب آوری و پایداری جوامع روستایی در تایوان پرداخته است. نتایج نشان داد که ویژگی های جوامع روستایی مانند سازگاری با طبیعت، همکاری، ساختار قومی و قابله ای باعث افزایش تاب آوری است. نتایج پژوهش کرادوک هنری^۱ و همکاران (۲۰۱۸) در بررسی تاب آوری در نواحی محلی و روستایی نیوزلند با تأکید بر زلزله نشان می‌دهد که مشارکت و سرمایه‌ی اجتماعی از مهم ترین عوامل مؤثر بر افزایش تاب آوری است. با این وجود تشکیل گروه ها و شبکه ها باید قبل از وقوع حوادث و مخاطرات صورت پذیرد. دون فورد و لی (۲۰۱۸) در پژوهش بررسی نقش مخاطرات محیطی در تاب آوری سکونتگاه‌های روستایی به این نتیجه رسیدند که مخاطرات به عنوان رویدادهای فیزیکی و اجتماعی تعیین شده اند نه بخش جدایی ناپذیری از طیف روابط بین مردم و محیط زیست هستند. باتوجه به مطالب بیان شده می‌توان چنین بیان کرد که همه مطالعات پیشین به بررسی تاب آوری جوامع در مقابله با مخاطرات طبیعی پرداخته اند و تنها نقطه مشترک هریک از این مطالعات سنجش یا ارزیابی تاب آوری جوامع در برابر یک نوع مخاطره می باشد ولی هیچ کدام از مطالعات پیشین همزمان به سنجش میزان تاب آوری مناطق روستایی در ابعاد چهارگانه اقتصادی، اجتماعی، نهادی، کالبدی و زیربنایی نپرداخته اند و این مطالعه از این حیث نو و جدید می باشد.

مبانی نظری

واژه «تاب آوری» بیشتر به مفهوم بازگشت به گذشته به کار می‌رود که از ریشه Resilio گرفته شده است. این واژه یف یکپارچه و واحدی از آن ارائه نشده است. بسیاری از تفاوت‌های موجود نیز در تعاریف تاب آوری به دلیل روش‌های گوناگون و تفاوت‌های بنیادین موجود در رویکرد و دیدگاه‌های مطرح در این حوزه است (داداش پور و عادل، ۱۳۹۴: ۷۴). تاب آوری، ظرفیت یک سیستم برای جذب و مقابله با اختلالات و تغییرات وارد شده است؛ در عین اینکه سیستم‌ها بتوانند ساختارها و عملکردهای اصلی و ضروری خود را حفظ کنند (Pisano, 2012: 11; Mauriz et al, 2017: 12; carleson et al, 2012).

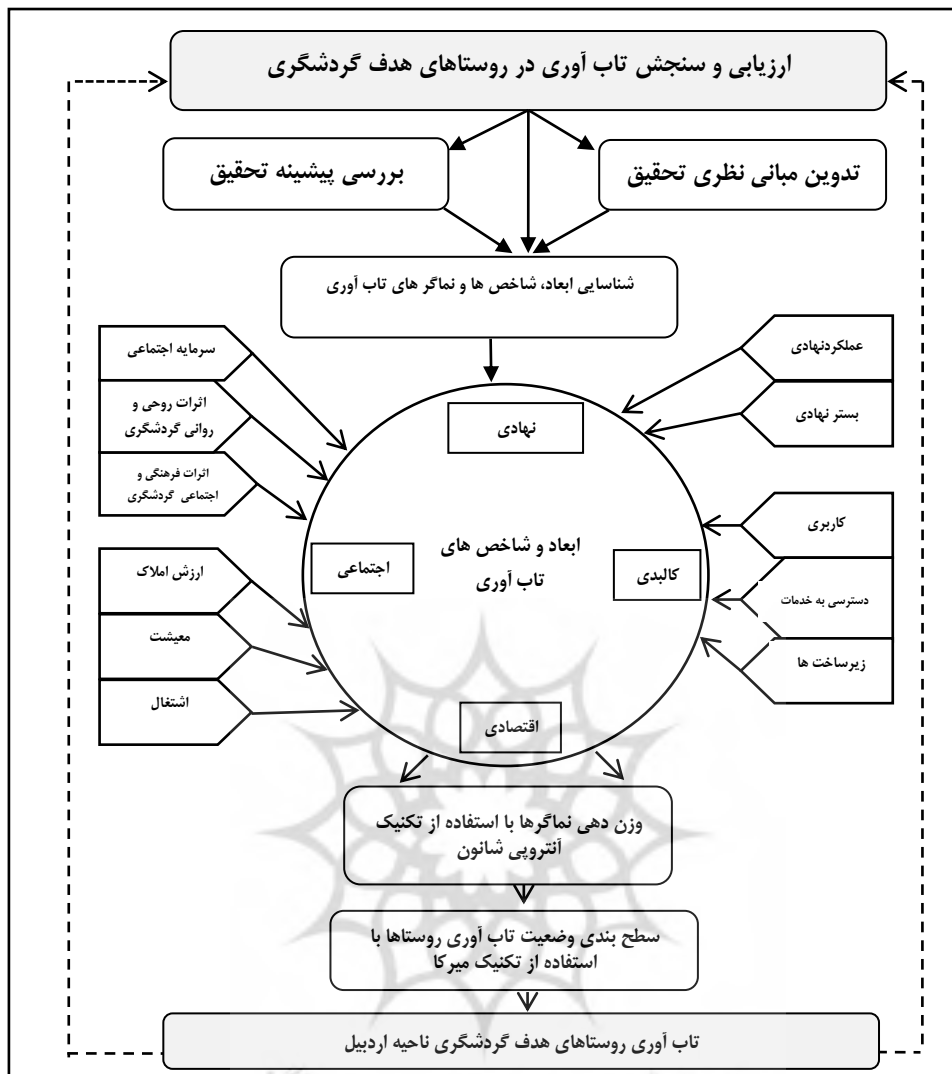
سیستم‌های تاب آور عملکردها، ساختارها و هویت خود را در مواجهه با بحران‌ها حفظ می‌کنند. تاب آوری هم به مرحله پیش از بحران‌ها و هم به مواجهه و بازسازی پس از آنها مرتبط است. بر این اساس، یک سیستم معیشتی، باید قدرت سازگاری و انطباق را برای جذب تغییرات و بازساخت خود در کمترین زمان ممکن داشته باشد. رویکردهای تاب آوری را می توان به سه دسته خلاصه کرد:

¹ - Shyh-Huei Hwang

² - Cradock-Henry

³ -Dunford and Li

- ۱- پایداری: این رویکرد در مطالعات اکولوژیکی که تاب‌آوری را توانایی بازگشت به حالت قبل تعریف می‌کند بسط یافته و تاب‌آوری را به صورت مقدار اختلالی که یک سیستم قبل از این که به حال دیگری منتقل شود می‌تواند تحمل یا جذب کند، تعریف می‌کند.
- ۲- بازیابی: این رویکرد درباره توانایی جامعه برای بازگشت به گذشته از تغییر یا عامل فشار و برگشت به حالت اولیه آن است و معیاری است که با زمان صرف شده، یک جامعه برای بازیابی از تغییر اندازه گیری می‌شود.
- ۳- گذار: بیشتر در ارتباط با تاب‌آوری اجتماعی و ظرفیت جامعه برای واکنش به تغییر است که به جای بازگشت ساده به حالت قبل می‌تواند به معنای تغییر به حالت جدید باشد که در محیط موجود پایدارتر است. این رویکرد بیشتر در ارتباط با سازگاری و انطباق جوامع باحوادث است (محمدی و احدنژاد، ۱۴۰۰:۶۸). گفتنی است که جنبه مشترک در همه رویکردهای تاب‌آوری، توانایی و قابلیت ایستادگی و واکنش مثبت به تغییرات است. از بین رویکردهای مذکور، دو رویکرد پایداری و بازیابی درکی قطعی از مفهوم تاب‌آوری دارند. به طوری که این رویکردها، تاب‌آوری یک جامعه روستایی را ویژگی ذاتی در نظر می‌گیرند که آن‌ها را قادر می‌سازد که بایک عامل تغییر با فشار انطباق یافته یا نیاید. در واقع این دو رویکرد براین نکته تأکید دارند که جامعه به عنوان یک کل، یا تاب‌آور است یا تاب‌آور نیست. اما در رویکرد گذار، تفاوت میان تاب‌آوری اجتماعی و اکولوژیکی مشخص می‌شود. به طوری که، تاب‌آوری اجتماعی را ظرفیت افراد برای یادگیری از تجارب و شرکت آگاهانه در یادگیری در تعامل با محیط اجتماعی و کالبدی در نظر می‌گیرد. از این رو، رویکرد گذار به نقش افراد در شکل دهی به خط سیر تغییر اهمیت خاصی می‌دهد. همچنین، این رویکرد به دنبال شناسایی ویژگی‌های پویای جوامع و تعامل بین انسان و اکوسیستم بوده و به جای تمرکز بر آسیب‌پذیری‌های جامعه به ظرفیت‌های سازگاری آن توجه می‌کند (Herreria et al., 2006:135). بنابراین با رویکرد گذار، جوامع تاب‌آور قادر است از تجاری تغییرات به وجود آمده جهت دستیابی به توسعه پایدار روستایی و عملکرد بهتر استفاده نموده و به جای بقاء و حفظ خود در برابر عوامل تغییر یا فشار، می‌تواند به روش‌های خلاقانه و نوین در مواجهه با تغییرات عکس‌العمل نشان داده و افراد موجود در این‌گونه جوامع، خود قادر به شکل دادن به خط سیر تغییرات (گذار) بوده و در میزان و نوع اثر یا پیامدی که بوسیله تغییرات ایجاد می‌گردد، نقش اساسی و مرکزی داشته باشند (Eser, 2002:150-161). در این پژوهش با عنایت به مباحث نظری، جهت سنجش میزان تاب‌آوری روستاهای هدف گردشگری در استان اردبیل در ابعاد مختلف تاب‌آوری (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و نهادی) مشخص، شاخص‌های آن‌ها تدوین و در پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. (شکل ۱)) فرآیند مدل مفهومی و عملیاتی پژوهش را نمایش می‌دهد.

شکل (۱): مدل مفهومی تحقیق

(منبع: نگارنده، ۱۴۰۰)

روش پژوهش

تحقیق حاضر، با توجه به ماهیت مسئله و موضوع مورد بررسی، از نوع توصیفی و تحلیلی بوده و هدف آن ارزیابی و سنجش میزان تاب آوری روستاهای هدف گردشگری در استان اردبیل می باشد. برای گردآوری داده ها و اطلاعات از دو روش کتابخانه ای و میدانی بهره گرفته شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر، شامل ۱۱ روستای هدف گردشگری در ناحیه اردبیل با ۴۲۷۸ نفر جمعیت می باشد. حجم نمونه مورد مطالعه بر اساس فرمول کوکران ۳۶۶ نفر برآورد گردید، که به تناسب تعداد سرپرست خانوار موجود در هر روستا با بهره‌مندی از روش نمونه گیری سهمیه ای توزیع شد. (جدول ۲).

جدول (۲): جامعه آماری و حجم نمونه مورد مطالعه

نمونه	خانوار	تعداد جمعیت	روستا
۱۸	۹۴	۱۶۵	سردابه
۷۴	۳۸۹	۱۶۴۲	آلادیزگه
۶۴	۳۴۰	۵۷۳	آتشگاه
۳۳	۱۷۵	۳۰۶	بیله درق
۹	۴۶	۷۳	کنزق
۴۹	۲۵۸	۴۹۸	آلوارس
۲۹	۱۵۴	۲۳۱	کلخوران ویند
۲۳	۱۲۰	۲۱۰	گلستان
۲۴	۱۲۷	۲۰۲	ایلانجوق
۷	۳۶	۵۷	کورعباسلو
۳۷	۱۹۳	۳۲۱	قره شیران
۳۶۶	۱۹۳۲	۴۲۷۸	جمع کل

منبع: سرشماری سال ۱۳۹۵، نگارنده، ۱۴۰۰

روش گردآوری داده‌ها برای پاسخ‌گویی به سوالات تحقیق به صورت کتابخانه‌ای و پرسشنامه بوده است. ابزار مورد استفاده در روش پیمایشی پرسشنامه بوده است که جهت سنجش متغیرهای تحقیق از شاخص‌های مورد نیاز بر اساس مطالعات سایر پژوهشگران به صورت تلفیقی استفاده گردید به گونه‌ای که متغیر تاب‌آوری در قالب چهار بعد، ۱۰ شاخص و ۳۳ نماگر بهره‌گرفته شد (جدول ۳).

جدول (۳): شاخص‌ها و نماگرهای مورد مطالعه

متغیر	بعد	شاخص	نماگر
تأثیر تاب‌آوری	اقتصادی	ارزش املاک	A1 میزان تغییر ارزش اقتصادی زمین و مسکن در طی ده سال اخیر- A2 تاثیر نقش گردشگری روستا در افزایش قیمت املاک- A3 افزایش قیمت املاک ناشی از ورود گردشگران به روستا- A4 میزان تغییر کاربری زمین کشاورزی
		معیشت و اشتغال	A5 میزان افزایش درآمد در اثر ورود گردشگران به روستا- A6 رضایتمندی از ایجاد شغل- A7 افزایش میزان پس انداز- A8 میزان رضایت از سطح قیمتی سوپرمارکت‌ها
تأثیر تاب‌آوری	اجتماعی	سرمایه اجتماعی	B1 مکان ارائه واحدهای اقامتی با هزینه منطقی و مناسب- B2 میزان تلاش برای تولید کمتر زباله- B3 میزان تفکیک زباله تر و خشک- B4 میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی
		اثرات روحی و روانی و گردشگری	B5 میزان سود و فایده گردشگری برای روستائیان- B6 میزان تاثیر منفی گردشگری بر آسایش و آرامش روستائیان
		اثرات فرهنگی و اجتماعی گردشگری	B7 میزان رواج فرهنگ مصرف‌گرایی و الگوپردازی از مسافران توسط اهالی بومی- B8 میزان افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی تحت تاثیر ورود گردشگران به روستا
تأثیر تاب‌آوری	نهادی	عملکرد نهادی	C1 میزان موفقیت سازمان‌های نظارتی در نظارت بر قیمت سوپرمارکت‌ها- C2 کیفیت نظارت سازمان‌های نظارتی بر بهداشت و کیفیت خدمات مغازه‌ها- C3 میزان نظارت دقیق سازمان‌های نظارتی بر هزینه اقامت واحدهای اقامتی- C4 میزان رضایت از عملکرد دهیاری‌ها در نظافت و پاکسازی روستاها
		بستر نهادی	C5 میزان تشویق روستائیان به استفاده از وسایل حمل و نقل عمومی- C6 میزان ترغیب روستائیان به مشارکت در اجرای پروژه‌های روستا
تأثیر تاب‌آوری	کالبدی زیربنایی	کاربری	D1 پاسخگو بودن تعداد سوئیت‌ها برای اسکان گردشگران- D2 ثرات گردشگران و فعالیت‌های گردشگری بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی و باغات- D3 میزان اسکان مسافران در منزل برخی از روستائیان
		دسترسی به خدمات	D4 وضعیت دسترسی سریع و آسان به خدماتی مانند نانوايي، قصابی، میوه فروشی یا بازار میوه و تره بار- D5 وضعیت دسترسی سریع و آسان به خدماتی مانند نانوايي، قصابی، میوه فروشی یا بازار میوه و تره بار- D6 کیفیت خدمات رسانی اورژانس
		زیروساخت‌ها	D7 تاثیر گردشگری بر بهبود و گسترش راه‌ها و سیستم حمل و نقل- D8 کیفیت عملکرد سیستم حمل و نقل عمومی- D9 وضعیت دسترسی به پارکینگ‌های عمومی- D10 سهولت دسترسی به جایگاه سوخت- کیفیت عملکرد دهیاری‌ها در جمع‌آوری زباله‌ها

منبع: شکری فیروزجاه و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۹۸

طراحی پرسشنامه اساساً با سوال‌های بسته و در قالب طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) انجام گردید. روایی پرسشنامه توسط پانل صاحب نظران متخصص و مجرب در این حیطه مورد بررسی قرار گرفت و تأیید گردید. جهت تعیین

پایایی پرسشنامه نیز تعداد ۲۵ پرسشنامه در منطقه توزیع گردید و ضریب پایایی تاب آوری ۰/۸۱ برآورد گردید که نشان دهنده این امر است که پرسشنامه مذکور از پایایی مناسبی برخوردار است و توانایی سنجش متغیرهای تحقیق را دارد (جدول ۴).

جدول (۴): میزان ضریب پایایی تاب آوری محاسبه شده برای پرسشنامه

ابعاد	اقتصادی	اجتماعی	نهادی	کالبدی	کل
ضریب پایایی	۰/۷۹	۰/۸۲	۰/۸۱	۰/۸۱	۰/۸۱

منبع: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۰

جهت تحلیل پرسشنامه‌های توزیع شده از رگرسیون چند متغیره جهت تأثیر متغیرهای مستقل بر وابسته، از آزمون t تک نمونه‌ای جهت بررسی دیدگاه روستائیان درباره شاخص‌های تاب آوری بهره گرفته شد. جهت سطح بندی روستاها از تکنیک تصمیم‌گیری MAIRCA استفاده شده است. این تکنیک که در سال ۲۰۱۴ ارائه شده است، در شش مرحله انجام می‌شود:

گام اول: تشکیل ماتریس تصمیم

گام دوم: تعیین ارجحیت بر اساس انتخاب گزینه‌ها (P_{Ai})

$$P_{Ai} = \frac{1}{m}; \sum_{i=1}^m P_{Ai} = 1, i = 1, 2, \dots, m$$

گام سوم: محاسبات عناصر ماتریس ارزیابی نظری (T_p)

گام چهارم: تعیین معادله ارزیابی واقعی

$$t_{rij} = t_{pij} \left(\frac{x_{ij} - x_i^-}{x_i^+ - x_i^-} \right)$$

$$t_{rij} = t_{pij} \left(\frac{x_{ij} - x_i^-}{x_i^+ - x_i^-} \right)$$

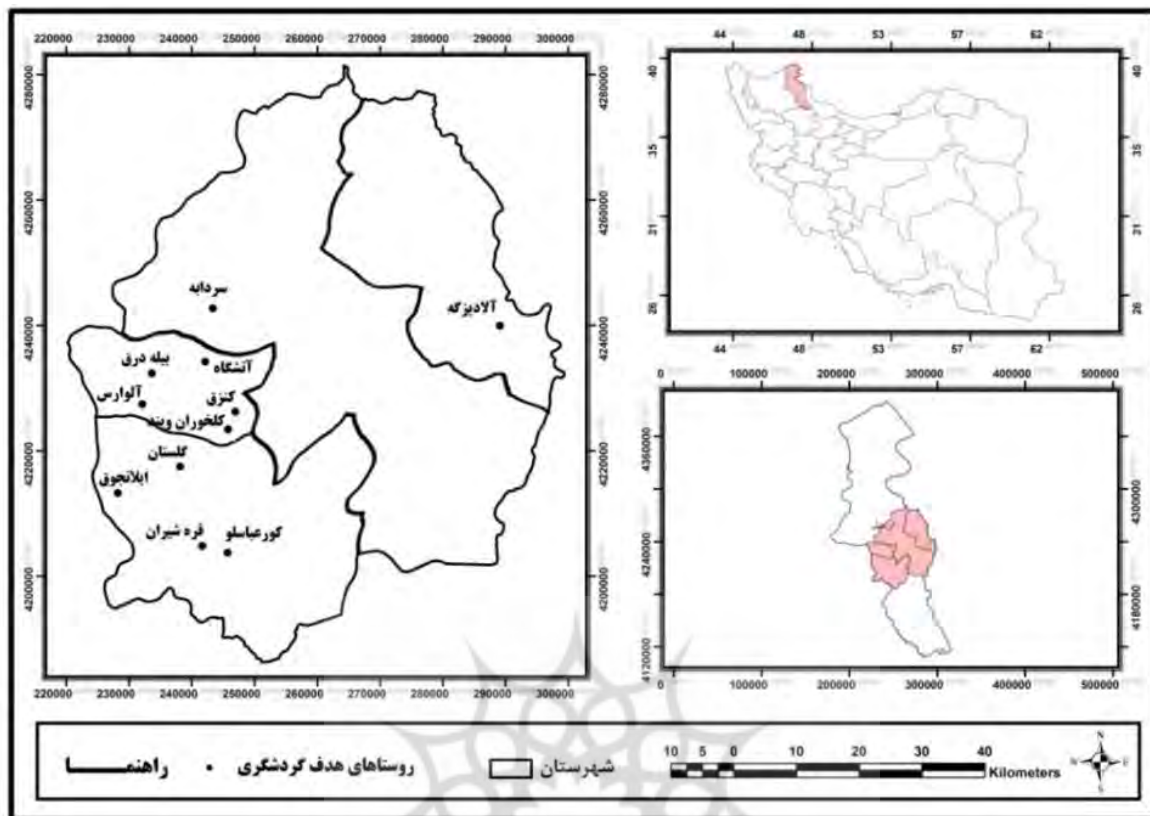
گام پنجم: محاسبه ماتریس شکاف کل (G)

$$Q_i = \sum_{j=1}^n g_{ij}, i = 1, 2, \dots, m$$

گام ششم: محاسبه مجموع مقادیر نهایی شکاف کل (Q)

محدوده مورد مطالعه

استان اردبیل در شمال غربی کشور به مساحت ۴۷۳۵/۲ کیلومتر مربع در مختصات جغرافیایی ۳۷ درجه و ۵۵ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۳۶ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۴۶ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۳۸ دقیقه طول شرقی واقع شده است. که دارای ۴ شهرستان، ۱۰ بخش، ۲۶ دهستان و ۳۴۴ آبادی دارای سکنه هست.

شکل (۲): موقعیت روستاهای هدف گردشگری ناحیه اردبیل

(منبع: نگارنده، ۱۴۰۰)

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی پژوهش بر اساس ۳۶۶ پرسشنامه توزیع‌شده در بین حجم نمونه بیانگر این است که ۳۳۴ نفر را مردان و ۳۲ نفر را زنان به خود اختصاص داده بودند. از بین چهار رده سنی در نظر گرفته‌شده بیشترین فراوانی پاسخگویان یعنی ۱۶۲ نفر در رده ۵۰-۴۱ سال قرار داشتند که ۴۰/۰۹ درصد حجم نمونه را به خود اختصاص داده بود. از لحاظ میزان تحصیلات نیز از بین چهار مقطع تحصیلی ابتدایی و بیسواد، زیر دیپلم، فوق دیپلم، لیسانس و بالاتر، بیشترین فراوانی پاسخگویان با ۱۴۰ نفر در مقطع تحصیلی دیپلم قرار داشت. در ادامه پژوهش جهت بررسی وضعیت تاب‌آوری روستاهای هدف گردشگری در ابعاد چهارگانه از آزمون t تک نمونه‌ای بهره گرفته شد. نتایج کلی آزمون تی یک طرفه برای وضعیت تاب‌آوری روستاهای مورد مطالعه مبین میانگین ۲/۱۳ می باشد. با توجه به این که میانگین مشاهده شده تاب‌آوری روستاها کمتر از عدد ۳ که مربوط به سطح متوسط طیف لیکرت می باشد بنابراین می توان گفت وضعیت کلی تاب‌آوری در مجموعه روستاهای مورد مطالعه در سطح پایین تاب‌آوری ارزیابی می گردد. مطابق نتایج حاصل از آزمون تی یک طرفه جدول ۵ میانگین بعد اجتماعی، ۳/۴۲، نهادی ۲/۱۳، کالبدی ۲/۲۷ و اقتصادی ۱/۸۵ بدست آمد. سطح معنی‌داری تمام شاخص‌ها از سطح خطای آزمون ۵٪ کمتر است و کرانه بالا و پایین در سطح منفی قرار دارند، همچنین میانگین بعد اجتماعی از عدد سه حد مطلوب بیشتر است، بنابراین می‌توان گفت بعد اجتماعی از نظر روستائیان در وضعیت مطلوب تری قرار دارد ولی سایر ابعاد در حد مطلوب قرار ندارند و این موضوع از نظر روستائیان در کاهش تاب‌آوری روستاهای مورد مطالعه تأثیرگذار است.

جدول (۵): نتایج آزمون t تک نمونه‌ای

مولفه ها	نمره t	سطح معناداری	میانگین	سطح اطمینان	
				کرانه پایین	کرانه بالا
اقتصادی	۱۰/۷۶۳	۰/۰۰۰	۱/۸۵	۰/۳۱۸	۰/۲۳۲
اجتماعی	۴/۳۶۱	۰/۰۰۰	۳/۴۲	۰/۳۲۷	۰/۲۳۷
نهادی	-۷/۳۸۳	۰/۰۰۰۲	۲/۱۳	-۰/۳۷۲	-۰/۲۵۲
کالبدی	۹/۶۳۸	۰/۰۰۰	۲/۲۷	۰/۳۱۳	۰/۲۴۵
کل تاب آوری	۴/۳۴۴	۰/۰۰۰	۲/۴۱	۰/۱۴۶	-۰/۱۱۴

منبع: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۰

در پژوهش حاضر بنا بر هدف در نظر گرفته شده برای تحقیق، جهت بررسی تاب آوری از ضریب رگرسیون چند متغیره جهت بررسی سهم یک یا چند متغیر مستقل در متغیر وابسته استفاده گردید. جدول (۶) نتایج حاصل از این آزمون را نشان می‌دهد. یافته‌ها نشان می‌دهد با توجه به سطح معنی‌داری آزمون با سطح اطمینان ۰/۹۵ از بین ابعاد چهارگانه تاب آوری بعد اجتماعی با ضریب بتای ۰/۷۴۱ بیشترین تأثیر را بر متغیر وابسته داشته است و ۰/۵۳۶ از کل واریانس تاب آوری را تبیین می‌کند. بعد نهادی نیز با تبیین ۰/۴۱۲ متغیر وابسته، در مرتبه دوم تأثیرگذاری قرار داشت. بعد اقتصادی با ضریب بتای ۰/۳۸۴ از بین ابعاد در نظر گرفته شده کمترین تأثیر را در تبیین مؤلفه‌های تاب آوری داشته است و تنها ۰/۱۷۴ از واریانس را تبیین می‌کند.

جدول (۶): نتایج ضریب رگرسیون چند متغیره مؤلفه‌های تاب آوری

ابعاد	ضریب رگرسیون	ضریب تعیین R ²	ضریب تعیین تعدیل شده	معنی‌داری
اقتصادی	۰/۳۸۴	۰/۱۷۴	۰/۱۷۲	۰/۰۰۰
اجتماعی	۰/۷۴۱	۰/۵۳۶	۰/۵۳۶	۰/۰۰۰
نهادی	۰/۵۴۲	۰/۴۱۲	۰/۴۱۲	۰/۰۰۰
کالبدی	۰/۴۷۶	۰/۳۱۶	۰/۳۱۵	۰/۰۰۰

منبع: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۰

در این مرحله از پژوهش پس از محاسبه ارزش نهایی نماگرها، براساس دیدگاه خبرگان علمی وزن دهی مربوط به هر کدام از نماگرها انجام گردید (جدول ۷).

جدول (۷): وزن نماگرهای تاب آوری بر اساس دیدگاه خبرگان

	A8	A7	A6	A5	A4	A3	A2	A1	نماگر	
	۰/۰۴۷۰	۰/۰۳۳۵	۰/۰۲۵۶	۰/۰۴۸۱	۰/۰۳۹۴	۰/۰۴۲۸	۰/۰۲۵۲	۰/۰۴۵۹	وزن	
	B8	B7	B6	B5	B4	B3	B2	B1	نماگر	
	۰/۰۴۲۷	۰/۰۳۷۰	۰/۰۴۲۵	۰/۰۳۷۵	۰/۰۴۲۵	۰/۰۴۹۴	۰/۰۴۹۶	۰/۰۳۴۶	وزن	
			C6	C5	C4	C3	C2	C1	نماگر	
			۰/۰۴۷۲	۰/۰۳۶۳	۰/۰۳۲۸	۰/۰۴۲۳	۰/۰۴۲۶	۰/۰۳۷۰	وزن	
D10	D9	D8	D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	نماگر
۰/۰۴۷۰	۰/۰۴۳۳	۰/۰۳۹۳	۰/۰۴۵۳	۰/۰۴۶۰	۰/۰۴۵۳	۰/۰۳۹۳	۰/۰۴۴۷	۰/۰۴۲۷	۰/۰۴۱۳	وزن

منبع: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۰

یکی از مهمترین گام‌ها در این فرآیند، محاسبه دامنه اختلاف ارزش نماگرهاست که امکان تعیین اختلاف بین ارزش‌های داده شده توسط نخبگان را فراهم می‌نماید. به عبارتی دیگر این مرحله، تعیین می‌کند که میزان اختلاف بالاترین امتیاز داده شده به یک نماگر با کمترین امتیاز چقدر است و برای محاسبه آن از روش زیر استفاده شده است:

$$D: \sum_{\max} x_i - \sum_{\min} x_i$$

در این فرمول D برابر دامنه اختلاف ارزش هر نماگر، $\sum_{max} xi$ برابر بالاترین ارزش نماگر i و $\sum_{min} xi$ برابر کمترین ارزش نماگر i است.

در این بخش از پژوهش جهت سطح‌بندی روستاها بر اساس تکنیک‌های تصمیم‌گیری، در ابتدا باید اقدام به وزن‌دهی نماگرها نمود. بنابراین با استفاده از روش آنتروپی شانون به هر یک از نماگرها وزن خاصی تعلق گرفت (جدول ۸). ضریب آنتروپی دامنه‌ای بین صفر و یک دارد، هر چه مقدار آن به یک نزدیکتر باشد نشانگر توزیع عادلانه و هرچه به صفر نزدیکتر باشد نشان دهنده عدم تعادل در توزیع است. همانگونه که جدول نشان می‌دهد نماگر پژوهش دارای وزن‌های متفاوتی بودند که بیشترین وزن متعلق به میزان نظارت دقیق سازمان های نظارتی بر هزینه اقامت واحدهای اقامتی (۰/۰۴۶۵)، کیفیت نظارت سازمان های نظارتی بر بهداشت و کیفیت خدمات مغازه ها (۰/۰۴۶۳) و کمترین وزن نیز متعلق به نماگر میزان رواج فرهنگ مصرف‌گرایی و الگوبرداری از مسافران توسط اهالی بومی با ۰/۰۳۵۲ بوده است.

جدول (۸): وزن نماگرهای تاب‌آوری بر اساس تکنیک آنتروپی شانون

	A8	A7	A6	A5	A4	A3	A2	A1	نماگر		
	۰/۰۴۱۸	۰/۰۳۷۲	۰/۰۴۱۶	۰/۰۳۶۴	۰/۰۳۷۶	۰/۰۳۹۶	۰/۰۴۱۷	۰/۰۴۲۴	وزن		
	B8	B7	B6	B5	B4	B3	B2	B1	نماگر		
	۰/۰۳۶۹	۰/۰۳۵۲	۰/۰۳۶۴	۰/۰۳۷۱	۰/۰۳۷۲	۰/۰۴۱۴	۰/۰۳۶۵	۰/۰۳۷۳	وزن		
			C6	C5	C4	C3	C2	C1	نماگر		
			۰/۰۳۹۴	۰/۰۴۵۳	۰/۰۳۶۲	۰/۰۴۶۵	۰/۰۴۶۲	۰/۰۳۵۶	وزن		
	D10	D9	D8	D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	نماگر
	۰/۰۳۹۰	۰/۰۳۶۳	۰/۰۳۸۱	۰/۰۳۸۷	۰/۰۳۷۷	۰/۰۳۸۹	۰/۰۳۸۷	۰/۰۳۹۵	۰/۰۳۹۴	۰/۰۴۱۴	وزن

منبع: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۰

همان گونه که در بخش روش پژوهش ذکر گردید، جهت سطح‌بندی روستاها بر اساس شاخص‌های تاب‌آوری از تکنیک MAIRCA استفاده گردید. لذا پس از تشکیل ماتریس تصمیم، فرض اصلی این است که تصمیم‌گیرنده احتمالات هر انتخاب‌گزینه را در نظر نمی‌گیرد و تمام ترجیحات با توجه به انتخاب‌گزینه‌های خاص برابر است یعنی تمام P_{Ai} ها با هم برابر هستند. سپس ماتریس ارزیابی نظری (T_p) با فرمت $n*m$ ایجاد می‌شود n تعداد معیارهای کل، m تعداد کل گزینه‌ها است. عناصر ماتریس ارزیابی نظری (tp_{ij}) به عنوان ضریب ارجحیت به عنوان گزینه‌های P_{Ai} و وزن معیارها (W) محاسبه می‌شود که در زیر آورده شده است. در مرحله بعد اقدام به محاسبه عناصر ماتریس ارزیابی واقعی (Tr) با ضرب عناصر ماتریس ارزیابی نظری (TP) و عناصر ماتریس تصمیم اولیه (X) با توجه به معادلات زیر صورت می‌گیرد که معادله اول برای معیارهای مثبت و معادله دوم برای معیارهای منفی است. عناصر ماتریس G به عنوان تفاوت (فاصله) بین ارزیابی‌های نظری (tp_{ij}) و ارزیابی‌های واقعی (tr_{ij}) محاسبه می‌شوند و در نهایت مقادیر نهایی را برای هر گزینه بدست می‌آوریم و بر اساس آن روستاها رتبه‌بندی می‌شوند، در واقع هر چقدر مقادیر نهایی برای هر روستا کمتر باشد، آن روستا رتبه برتر را کسب خواهد کرد. همان گونه که جدول ۹ بر اساس نتایج نهایی تکنیک MAIRCA تنظیم شده است نشان می‌دهد، روستای آلوارس با میزان ۰/۰۱۷، آلاذیزگه ۰/۰۲۳ و آتشگاه با ۰/۲۷۳ در بالاترین سطح تاب‌آوری قرار دارند. همچنین نتایج نشان می‌دهد سه روستایی کورعباسلو ایلانجوق (۰/۹۸۳)، کنزق (۰/۸۹۱) و ایلانجوق (۰/۶۱۸) در پایین‌ترین سطح تاب‌آوری قرار دارند.

جدول (۹): سطح بندی روستاهای مورد مطالعه بر اساس تکنیک تصمیم گیری MAIRCA

روستا	Q	روستا	Q	روستا	Q	روستا	Q
آلوارس	۰/۰۱۷	بيله درق	۰/۴۸۲	سردابه	۰/۷۵۲	کنزق	۰/۸۹۱
آلادیزگه	۰/۰۲۳	کلخوران ویند	۰/۶۴۱	قره شیران	۰/۷۱۳	کورعباسلو	۰/۹۸۳
آتشگاه	۰/۲۷۳	گلستان	۰/۳۸۵	ایلانجوق	۰/۶۱۸		

منبع: محاسبات نگارنده ، ۱۴۰۰

جدول (۱۰): مقادیر سطح بندی وضعیت تاب آوری روستاها مطابق تکنیک میرکا

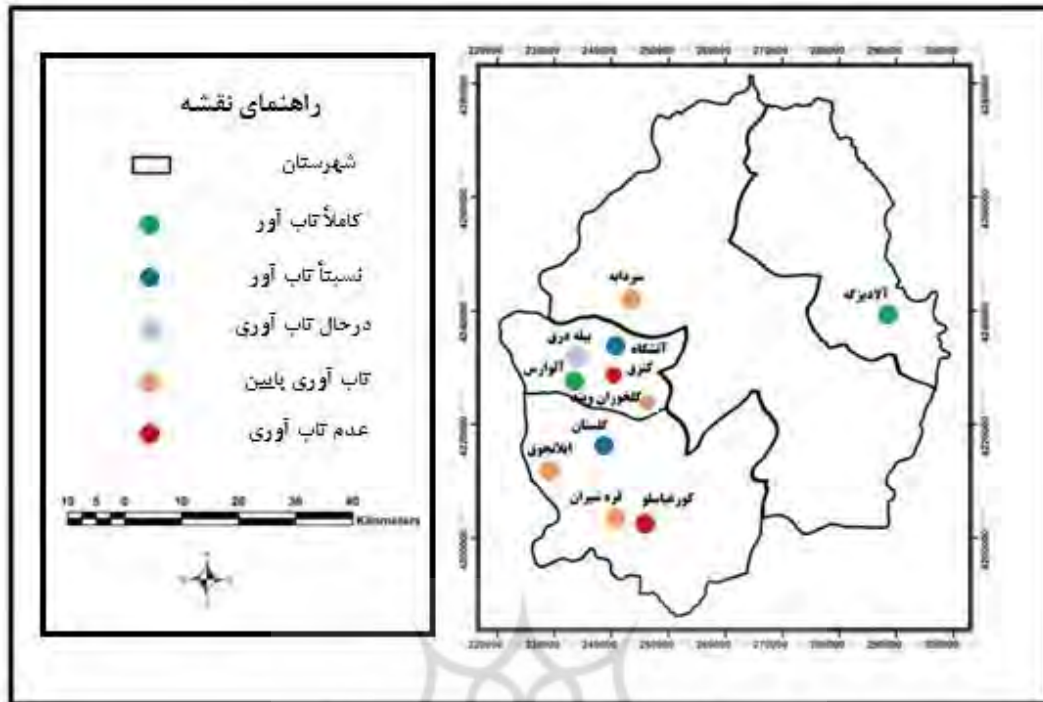
مقدار (Q)	وضعیت تاب آوری روستا
۰/۲ - +	کاملاً تاب آور
۰/۲ - ۰/۴	نسبتاً تاب آور
۰/۴ - ۰/۶	در حال تاب آوری
۰/۶ - ۰/۸	تاب آوری پایین
۰/۸ - ۱	عدم تاب آوری

جدول (۱۱) امتیاز نهایی، رتبه، طبقه بندی و نقشه روستاهای گردشگری ناحیه را براساس وضعیت تاب آوری روستایی به نمایش گذاشته است. باتوجه به نتایج ارائه شده در این جدول، روستاهای آلوارس و آلادیزگه بر اساس امتیاز (Q) به ترتیب رتبه اول و دوم را به خود اختصاص داده اند. و نسبت به سایر روستاهای گردشگری ناحیه که در این تحقیق مورد مطالعه قرار گرفته اند، مطلوب ترین شرایط را از نظر تاب آوری روستایی دارا می باشد و نسبت به سایر روستاها «کاملاً تاب آور» تلقی می گردند و تاب و مقاومت بیشتری در برابر افزایش نیازهای روستا با ورود گردشگران دارد. روستاهای آتشگاه، گلستان، بيله درق، ایلانجوق، کلخوران ویند، قره شیران و سردابه در وضعیت نسبتاً و پایین تاب آوری قرار گرفته اند. روستاهای کنزق و کورعباسلو نیز براساس مجموعه شاخص های مورد بررسی در این تحقیق آخرین رتبه تاب آوری روستایی را دریافت کرده و در طبقه «عدم تاب آوری» جای گرفته اند.

جدول (۱۱): امتیاز نهایی گزینه ها و رتبه بندی آنها

روستاها	امتیاز نهایی گزینه ها (Q)	رتبه	وضعیت تاب آوری
آلوارس	۰/۰۱۷	۱	کاملاً تاب آور
آلادیزگه	۰/۰۲۳	۲	کاملاً تاب آور
آتشگاه	۰/۲۷۳	۳	نسبتاً تاب آور
گلستان	۰/۳۸۵	۴	نسبتاً تاب آور
بيله درق	۰/۴۸۲	۵	در حال تاب آوری
ایلانجوق	۰/۶۱۸	۶	تاب آوری پایین
کلخوران ویند	۰/۶۴۱	۷	تاب آوری پایین
قره شیران	۰/۷۱۳	۸	تاب آوری پایین
سردابه	۰/۷۵۲	۹	تاب آوری پایین
کنزق	۰/۸۹۱	۱۰	عدم تاب آوری
کورعباسلو	۰/۹۸۳	۱۱	عدم تاب آوری

منبع: محاسبات نگارنده ، ۱۴۰۰

شکل (۳): وضعیت تاب آوری روستاهای هدف گردشگری در ناحیه مورد مطالعه

(منبع: یافته‌های نگارنده، ۱۴۰۰)

نتیجه‌گیری

به طور کلی یافته‌های این تحقیق در بررسی وضعیت تاب آوری در روستاهای هدف گردشگری در ناحیه اردبیل براساس نتایج آزمون تی یک طرفه بیانگر این است که وضعیت کلی تاب آوری چندان مساعد نبوده و همچنین نتایج از تاب آوری ضعیف و تحمل پایین روستاهای گردشگری ناحیه در مقابل مسائل ناشی از حضور حجم عظیم گردشگران در شرایط اوج سفر حکایت دارد. نتایج کلی آزمون تی یک طرفه برای وضعیت تاب آوری روستاهای مورد مطالعه مبین میانگین ۲/۱۳ می باشد. با توجه به این که میانگین مشاهده شده تاب آوری روستاها کمتر از عدد ۳ که مربوط به سطح متوسط طیف لیکرت می باشد، بنابراین می توان گفت وضعیت کلی تاب آوری در مجموعه روستاهای مورد مطالعه در سطح پایین تاب آوری ارزیابی می گردد. همچنین ابعاد تاب آوری از دیدگاه روستائیان دارای میانگین‌های متفاوتی است، به طوری که بیشترین میانگین مربوط به بعد اجتماعی (۳/۴۲) و کمترین میانگین مربوط به بعد اقتصادی (۱/۸۵) است. میانگین بعد اجتماعی از عدد سه حد مطلوب بیشتر است، بنابراین می توان گفت بعد اجتماعی از نظر روستائیان در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارد. سایر ابعاد نیز باتوجه به این که دارای میانگین کمتری از حد مطلوب دارند لذا در حد مطلوب قرار نداشته و این موضوع از نظر روستائیان در کاهش تاب آوری روستاهای مورد مطالعه تأثیرگذار است. سطح بندی ۱۱ روستای مورد مطالعه بر اساس تکنیک تصمیم‌گیری میرکا نشان می‌دهد که روستاهای آلوارس و آلاذیزگه بر اساس امتیاز (Q) به ترتیب رتبه اول و دوم را به خود اختصاص داده اند. و نسبت به سایر روستاهای ناحیه «کاملاً تاب آور» تلقی می‌گردند و تاب و مقاومت بیشتری در برابر افزایش نیازهای روستا با ورود گردشگران دارند. روستاهای آتشگاه، گلستان، بيله درق، ایلانجوق، کلخوران ویند، قره سیران و سردابه در وضعیت نسبتاً و پایین تاب آوری قرار گرفته‌اند. روستاهای کنزق و کورعباسلو نیز براساس مجموعه شاخص‌های مورد بررسی در این پژوهش آخرین رتبه تاب آوری روستایی را دریافت کرده و در سطح «عدم تاب آوری» جای گرفته اند. تحلیل تطبیقی پژوهش حاضر با یافته‌های تحقیقات انجام شده بیان می‌کند که نتایج با یافته‌های پژوهش کاظمی و عندلیب (۱۳۹۶) مبنی بر میزان تاب آوری اجتماعی فرهنگی روستاهای بررسی شده در سطح پایین‌تر بوده است، همسو نمی باشد. با نتایج پژوهش شکری فیروزجاه و همکاران (۱۴۰۰)، حاجی زاده و

ایستگلدی (۱۳۹۷)، رضایی و همکاران (۲۰۱۶) و همچنین رمضان زاده و همکاران (۱۳۹۱) مبنی بر تفاوت میزان تاب آوری در بین مناطق همسو است. همچنین بر اساس نتایج وانگ (۲۰۱۷)، هنری و همکاران (۲۰۱۸) و مقایسه آن‌ها با عوامل مؤثر بر سطح مطلوب تاب آوری اجتماعی، می‌توان گفت در این زمینه نیز مشابهت و همخوانی وجود دارد. نتیجه کلی از مقایسه نتایج با سایر پژوهش‌ها نشان می‌دهد که همواره بعد نهادی در سطح پایین تری قرار دارد و بعد اجتماعی به دلیل ساختار ویژه جوامع روستایی در سطح بالاتری قرار دارد. بعد کالبدی و اقتصادی نیز متغیر بوده است. به علاوه تفاوت‌های مکانی نیز در میزان و سطح تاب آوری تأثیر دارد.

منابع

- استعلاجی، علیرضا؛ الله قلی نژاد، مهنناز (۱۳۹۰)، برنامه ریزی توسعه پایدار با تأکید بر گردشگری مطالعه موردی سرعین و روستاهای اطراف، فصلنامه جغرافیا، ۹ (۳۰)، صص ۱۴۴-۱۲۹.
- بدری، سیدعلی؛ کریم زاده، حسین؛ سعدی، سیما و کاظمی، نسرین (۱۳۹۸)، تحلیل تاب آوری سکونتگاه های روستایی در برابر مخاطره زلزله مطالعه موردی: شهرستان مریوان، نشریه تحلیل مخاطرات محیطی، سال ۶، شماره ۱.
- بذرافشان، جواد؛ طولابی نژاد، مهرشاد و طولابی نژاد، میثم (۱۳۹۷)، تحلیل فضایی تفاوت های تاب آوری در نواحی شهری و روستایی در برابر مخاطرات طبیعی مورد مطالعه: شهرستان پلدختر، فصلنامه پژوهش های روستایی، دوره ۹، شماره ۱، صص ۱۳۵-۱۱۶.
- برقی، حمید؛ هاشمی، صدیقه و جعفری، نسرین (۱۳۹۶)، سنجش تاب آوری محیطی روستاهای در معرض خطر زلزله مطالعه موردی دهستان معجزات در شهرستان زنجان، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال ۶، شماره ۱.
- حاجی زاده، فاضل و ایستگلدی، مصطفی (۱۳۹۷)، تحلیلی بر تاب آوری سکونتگاه های روستایی با تأکید بر زلزله مطالعه موردی: دهستان حومه شهرستان لامرد، مجله مدیریت مخاطرات محیطی، دوره ۵، شماره ۱، بهار.
- داداش پور، هاشم و عادل، زینب (۱۳۹۴)، سنجش ظرفیت های تاب آوری در مجموعه شهری قزوین، دو فصلنامه مدیریت بحران، شماره ۸.
- راست قلم، مهدی؛ خلیل مقدم، بیژن و حیدری، رسول (۱۳۸۹)، بررسی مزیت ها و محدودیت های توسعه کانون های گردشگری شهرستان شهر کرد با استفاده از تحلیل SWOT، فصلنامه مطالعات جهانگردی، شماره ۱۱ و ۱۲، صص ۱۲۶.
- رحیمی پور، بهاره؛ ظاهری، محمد؛ کریم زاده، حسین (۱۳۹۹)، شناسایی و تحلیل پیشران های کلیدی مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی بارویکرد آینده پژوهی (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری شهرستان سقز)، فصلنامه برنامه ریزی و توسعه گردشگری، دوره ۹، شماره ۳۵، صص ۹۳.
- رمضان زاده لسبویی، مهدی؛ بدری، سیدعلی؛ عسگر، علی؛ سلمان، محمد و قدیری معصوم، مجتبی (۱۳۹۱)، تاب آوری روستاهای مناطق نمونه گردشگری در حوضه های سیل خیز براساس روش تصمیم گیری چند شاخصه مطالعه موردی: روستاهای چشمه کیله تنکابن و سرد آبرود کلاردشت، فصلنامه برنامه ریزی و توسعه گردشگری، دوره ۱، شماره ۳.
- رنجبر، زینب؛ شکر فیروزجاه، پری و جانبازقبادی، غلامرضا (۱۳۹۹)، سنجش میزان تاب آوری شهرهای ساحلی با تأکید بر نقش گردشگری مطالعه موردی: شهرهای ساحلی غرب استان مازندران، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، چاپ ۲۱، شماره ۶۲.
- سجادیان، ناهید و سجادیان، مهیار (بهره گیری از GIS در ادامه حیات روستا و تحقق توسعه پایدار روستایی نمونه گردشگری روستایی، مجله مسکن و محیط روستا، دوره ۲۹، شماره ۱۲۹، صص ۶۶-۵۵.
- سرایی، محمد حسین؛ شمشیری، مسلم (۱۳۹۲)، بررسی وضعیت گردشگری در شهر شیراز در راستای توسعه پایدار با استفاده از تکنیک SWOT، مجله جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، دوره ۲۴، شماره ۴۹، صص ۶۹.
- علیقلی زاده، ناصر (۱۳۹۳)، بررسی عملکرد دولت در توسعه ی فعالیت های گردشگری با تأکید بر سیاست ها و برنامه های گردشگری در نواحی روستایی، دومین همایش ملی نقش گردشگری در توسعه، دانشگاه مازندران، صص ۲۵۳.
- قنبری، ابوالفضل (۱۳۹۸)، ارزیابی ارتباط بین تاب آوری منطقه ای و آسیب پذیری محیطی در منطقه کرانه شرقی دریاچه ارومیه با استفاده از GIS، نشریه علمی- پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی، ۲۴ (۷۲)، صص ۳۵۶-۳۱۹.
- کاظمی، داوود و عندلیب، علیرضا (۱۳۹۴)، ارزیابی مؤلفه های مؤثر تاب آوری اجتماعی سکونتگاه های روستایی در شرایط بحرانی، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۵۸، تابستان ۱۳۹۶.
- کرمی دهکردی، مهدی و بهرامی ده توتی، مسعود (۱۳۹۹)، ارزیابی پایداری روستاهای نمونه گردشگری براساس مدل بارومتر پایداری و چرخه حیات (مورد مطالعه: شهرستان بروجن)، فصلنامه پژوهش های روستایی، دوره ۱۱، شماره ۱، صص ۶۹.
- محمدی سرین دیزج، مهدی و احدنژاد روشتی، محسن (۱۴۰۰)، تحلیل تاب آوری فیزیکی-کالبدی نواحی شهری در برابر زلزله با ارائه سناریو (مورد مطالعه: شهر زنجان)، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۱ (۶۰)، صص ۶۸.

- مودودی ارخوندی، مهدی؛ برومند، ریحانه و اکبری، ابراهیم (۱۳۹۹)، تبیین تاب آوری مناطق روستایی در برابر مخاطرات طبیعی با تأکید بر سیلاب، مجله مخاطرات محیط طبیعی، دوره نهم، شماره ۳۳.
- مهدوی، داوود؛ رکن الدین افتخاری، عبدالرضا؛ سجاسی قیداری، حمدالله (۱۳۹۵)، طراحی راهبردهای توسعه پایدار گردشگری روستاهای تاریخی- فرهنگی ایران، نشریه علمی- پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی، ۲۰ (۵۶)، ص ۱۳۶.
- ورمزیار، حجت و ایمانی، بابک (۱۳۹۶)، تحلیل تاب آوری کسب و کارهای روستایی در شهرستان ملکان، نشریه توسعه کارآفرینی، دوره ۱۰، شماره ۱: شماره پیاپی ۳۵، صص ۱۸۲.
- Arntzen, J., Sethlhogile, T. & Barnes, J., (2007), rural livelihood ,poverty reeducation and food Security in Southern Africa CBNRM the Answer Wshington, DC:international resources Group.
- Bazrafshan, Javad; Tulabi Nejad, Mehrshad and Tulabi Nejad, Meysam (2019). Spatial analysis of resilience differences in urban and rural areas against the studied natural hazards: Poldakhtar city, Rural Research Quarterly, Volume 9, Number 1.p.119.
- Carleson, L., Bassett, G., Buehring, W., Collins, M., Folga, S., (2012), Resilience: theory and application, U.S department energy laboratory managed by Chicago Argonne, LLC, Chicago, at: <https://publications.anl.gov/anlpubs/2012/02/72218.pdf>.
- Dunford, M. and L. Li. (2011). Earthquake reconstruction in Wenchuan: assessing the state overall plan and addressing the 'forgotten phase'. Applied Geography, 31(3),pp. 998-1009.
- Herreria, E. et al. (2006), Assessing dependence on water for agriculture and social resilience, Canberra: Bureau of rural Sciences.
- HWANG, S.H (2017) Resilience and Sustainability of Rural Areas A Case Study of the Indigenous Laiji Village, Rural Planning Seminar, 9-10.
- Mauriz, Laura., Fonseca, Jimeno A., Forgaci, Claudiu., Björling, Nils., (2017), The livability of spaces: performance and/or resilience? reflections on the effects of spatial heterogeneity in transport and energy systems and the implications on urban environmental quality, International Journal of Sustainable Built Environment, Netherlands, Vol 6 ,No 1, pp 1-8.
- Pisano, Umberto., (2012), Resilience and Sustainable Development: Theory of resilience, systems thinking and adaptive governance, ESDN Office at the Research Institute for Managing Sustainability Vienna University of Economics and Business.
- Pudineh, Mohammad Reza; Yadegarifar, Fatemeh and Rashidi, Saeedeh (2019). Study and assessment of the difference between the resilience of urban and rural communities against natural hazards Case study of Zahedan city, Journal of Desert Geographical Exploration, 7th year, No. 1.p. 179.
- Sebele, L.S., (2010), community-based Tourism Ventures, Benefis and challenges:Kkama Rhio sanctuary Trusit, Central Distrcet, Botswana.journal of Tourism management, 31,pp136- 146.
- Tanner, T. Lewis,D. Wrathall, D. CradockHenry, N. Huq, S. Lawless,C. Nawrotzki, R. Bronen, R Prasad, V. Rahman,M. Alaniz, R. King, K.McNamara, K. (2015) Livelihood resilience: Preparing for sustainable transformations in the face of climate change, Nature Climate Change,1,23-26.
- Petrosillo, I., Zurlini, G., Grato, E. and Zaccarelli, N., (2006), Indicating fragility of socioecological tourism-based systems, Ecological Indicators Vol. 6, pp. 104-113.